

Hřebíkárny ve Frýdlantě nad Ostravicí a okolí¹

Josef Šmíra

Frýdlant nad Ostravicí

Kování hřebíků podomácku bylo kdysi ve Frýdlantě velmi rozšířeno. Nejdříve se začaly kovat v arcibiskupských hutích roku 1856, kde bylo k tomu určeno zvláštní oddělení, tak zvaná hřebíkárna. Později byla z ní upravena zámečnická dílna s 50 zámečnickými učni a se 4 kováři a sestavovala se tam litinová kamna. Dnes na místě hřebíkárny stojí skladiště.

Na hutě do hřebíkárny – říkalo se hamry – chodili kout dělníci z Frýdlantu i z okolí, ale mnohý kovář, který se trochu zapracoval, zařídil si pak kovářnu doma. Bylo k tomu třeba jednoduché kůlny, dřevěný špalek s kovadlinou, ohniště s kovářským měchem, kladivo, kleště a kovářna na kutí hřebíků byla hotova. Někdo tahal měch na foukání do ohně ručně, jiný šlapal měch nohou, páliło se dřevěným uhlím, kterého bylo tenkrát dost a bylo laciné, svítilo se *ščipami* (loučemi).

Kuly se čtyři druhy hřebíků: *cvočky*, *podkováky*, *šindeláky* a *brantale*. Nejvíce se kuly *šindeláky*, protože se tenkrát domky kryly jen šindelem nebo *dranicemi*. Byly to deštičky tenčí než šindel vyráběné ze smrkového dřeva a přibíjely se na latě jako šindel. Na *šindeláky* se vyrábělo železo zvlášť válené, čtyřhranné, asi 2 linie široké a 1 ½ linie tlusté (1 linie – 2 mm, 1 coul – 25 mm). Takové železo kováři jmenovali *cin*. Kovář si založil do ohně 4 i více prutů a když byly jejich hroty světle červené, vykovával je do špiček. V kovadlině měl ve čtyřhranném otvoru zapuštěnou *utínku* s mírou délky, na té kousek odsekl a hřebík byl hotov. *Šindeláky* byly asi 3 cm dlouhé a bez hlavičky, jenom od useknutí zůstal *zader* místo hlavy.

Cvočky byly různé velikosti, byly i 1 coul i více dlouhé, s malou hlavou, těmi se podkovaly dřeváky čili *cukle*. *Podkováky* byly málo delší a s větší hlavou, těmi se přibíjely podkůvky na podpatky, tehdy nosil každý mužský obuv jen s podkůvkami. *Podkováky* se přibíjely též koním podkovy. *Brantale* se vykovávaly ze železa silnějšího nežli *šindeláky*, měly širokou hlavu, dlouhé byly 8 coulů anebo podle potřeby.

V sobotu odnášeli výrobci hotové *šindeláky* svázané drátem do vázanek po 60 kusech (1 kopa) a na *čaganě* přes rameno přehozené k obchodníkovi

1 Česká národopisná společnost Praha, fond Příspěvky dopisovatelů. ŠMÍRA, Josef: *Hřebíkárny ve Frýdlantě n. Ostr.* Rukopis 1961, 3 s. Signatura Š 17, číslo jednací 522. Ediční příprava Daniel Drápala. Dopisovatel zaslal tento text někdejší Národopisné společnosti počátkem února 1961. Do téhož roku jsou datovány i další čtyři příspěvky (signatury Š 18, Š 19, Š 20 a Š 21), které se všechny teritoriálně vází na lokalitu Frýdlant nad Ostravicí a zdejší kovozpracující (případně návazné) provozy. Vedle technologické roviny se Josef Šmíra zaměřil i na vyprávění ze života šindelářů, uhlířů a železářů (signatury Š 19, Š 20 a Š 21). Viz také ŠENFELDOVÁ, Helena: *Dopisovatelé České národopisné společnosti*. Praha: Česká národopisná společnost, 2010, s. 122–123.

Benířkovi do Frýdlantu, někteří až do Místku, kde dostávali od kopy víc než ve Frýdlantě. Za jednu kopy se platilo 18 krejcarů stříbra, to byla stará rakouská měna: 1 rynský stříbra měl 100 krejcarů a i rynský šajnu měl 35 krejcarů. Při psaní účtů muselo se napsat např. 30 krejcarů stříbra. Železo dostal kovář koupit tam, kde prodal hřebíky. Za utržené peníze přinášeli zásoby pro domácnost jako sůl, mýdlo, *krucak* tabák, *cin* (železo) na hřebíky a též i kořalku.

Kovářny na hřebíky byly ve Frýdlantě a okolí v těchto místech: Na Kamenci bylo to u Kubáška, nyní Max Fajkus. Mezi rolníkem Židkem, Palochem a Knoppem stávaly 2 dřevěné chalupy, v jedné bydlel frýdlantský žalářník Macurek, který zavíral provinilce do svého koziho chlívka (dostal-li tuhý trest, byl uvázan ke stěně, v níž byl k tomu účelu zaražen hřeb). Vedle Macurka bydlel kovář Ludvík Lach. Byl to zvláštní člověk, spával v *izbě* na *pekarščaku* a ze své *izby* měl vchod přímo do své kovářny. Vstával velmi časně a hned ještě v košili šel do kovářny udělat na ohništi oheň. Pak vlezl do pytle, ten si zavázal až pod pažďí, postavil se k ohni a jenom poskakoval od ohně ke kovadlině. Když udělal kopy šindeláků, shodil ze sebe *pytel* a šel spát znovu na *pekarščak*. Vedle L. Lacha bydlil zámečník Fr. Paloch, jeho domek dosud stojí, kovářna je však dávno zrušena.

Další kováři šindeláků byli tito: Vaněk a Bezruč (nyní bývalé řeznictví Kokše), Jura Štefek (nyní domek vdovy Ryškové), Sřelec (nyní domek u obecního starobince), Max Nehudek (nyní domek Janovského), Pešat-Frydečon (nyní domek Mítury), Lukšik (nyní domek obchodníka Bartka), Trčka-Špak (nyní domek vdovy Kubalákové), Víncek a Jan Štefek (nyní domek Pavloviče), Na Obecním: Pavelek (nyní domek Staše), Adámek Krmelinský (nyní domek Plucnary u obecního sadu), Emil Pitucha (nyní domek Chrastiny), Jan Šmíra (nyní domek Martínkové), Jura Šmíra (nyní domek naproti Karla Tomka), V Pasekách: Lambor (nyní domek Zavěruchy), Butora a Pavlan (nyní domek na samotě Horečky), Feger (nyní domek nad Lomiskem), Plucnara (nyní domek u Košuta), bratři Březinové. V Papírně a Nové Dědině: Olivka a Mrůzek (nyní bývalý statek Petáka), Kubalák (nyní samota na Čurajce), Adámek Na roli, Klančík, Tobola, Šmíra drabeček pod břehem.

Jak bylo v onu dobu lacino, je vidět z toho, že 1 *funt* (1/2 kg) hovězího masa stál 10 krejcarů stříbra, 1 *funt* vepřového masa 12 krejcarů stříbra, 1 *funt* telecího masa 8 krejcarů stříbra.

Když jsem v roce 1867 začal docházet do Frýdlantu z Frýdlantských Pasek do školy, dávala mi moje matka sebou vajíčka do obchodu k prodeji, za které jsem dostával šestku (10 krejcarů) za 15 vajíček. Tenkrát byli lidé skromní a požadavků mnoho neměli, žilo se velmi skromně a svůj výdělek spotřebovali jen na to nejnútnejší, hlavně na *kontrybuci* (daň).

Největší a nejlepší odbyt na hřebíky trval od roku 1860 až do roku 1885, pak už začala tovární výroba hřebíků a frýdlantské hřebíkářny pomalu zanikly.